

LA CULPA ÉS DEL DESTÍ O DE LA DISSORT

ESPORTISTES I SOLDATS DAVANT LA MORT

Horaci sempre em produeix una barreja estranya de plaer, reflexió i mig somriure. Moltes estones penso que m'hi sento proper. Ell va ser militar abans que poeta i coneixia bé els riscos de les dues professions. Es va equivocar de bàndol, pobre, i jove com era, de cop es va trobar com a enemic derrotat d'Octavià, fill adoptiu de Juli Cèsar i venjador oficial dels seus assassins. El futur príncep podia haver-lo mort o exiliat (com faria amb algun altre il·lustre poeta de qui l'any passat vam celebrar el bimil·lenari), però el va perdonar. No sabem per què (les amistats compartides hi devien tenir influència), però el va perdonar. I Horaci li ho va agrair en públic no poques vegades, encara que, com sempre (aquí ve el meu mig somriure), d'una manera subversiva.

El primer poema d'un nou llibre era una cosa molt important a Roma i el poeta triava bé i amb intenció a qui el dedicava. Horaci va decidir que no l'oferiria a Octavià, responsable final del seu perdó, sinó a un dels íntims amics del príncep, Mecenes: ell devia ser l'intermediari que li va salvar la vida! A Octavià li va reservar Carm., 1, 2, i l'1, 1 és per al descendent de reis etruscs, protector i dolç conhort del poeta: Octavià segon! I que després diguin que ser poeta no era, també, un ofici perillós!

Horaci reconeix, en aquest poema, quines són, en comparació amb la seva, les altres dedicacions perilloses del món romà. No us penseu que en sigui un catàleg exhaustiu, però les que esmenta eren de les que més a la vora de la mort feien sentir els seus protagonistes. La primera era la «d'aquells a qui agrada recollir —menjar-se, vaja— la pols olímpica conduint el seu carro i, després d'esquivar la meta amb les rodes ben roents, recollir la palma de la victòria que els elevava a la categoria de déus». La segona era la del polític i la tercera, la del comerciant (genial Horaci). La quarta és la del militar i la cinquena, la del caçador, prou

enze per a passar al ras la seva nit de noces mentre espera que la cérvola o el senglar caiguin a les seves xarxes.

Corredors de curses de carros al circ, esportistes en general. Militars en acció. Gent que explorava sovint les fronteres de la vida amb la mort i que vivia, per tant, situacions molt perilloses. Si haguessin llegit més Horaci i algun dels seus mestres, Lucreci o Epicur, potser haurien viscut i explicat les seves experiències extremes d'una altra manera. Però llegien poc, em fa l'efecte, i a més, el que en sabem després que morissin no ho va escriure Horaci, sinó algun anònim poeta a qui ells, els familiars o, fins i tot, algun grup d'aficionats, van pagar.

Es queixen molt. La seva vida va ser dura i el fat els va agafar en mal moment, quan Fortuna, precisament, estava mirant cap a una altra banda. Corneli Àtic era lluitador de pancraci (una mena de lluita lliure barrejada amb boxa) i va morir a Pollentia (Alcúdia, Mallorca). Ell, «que entrenava durament a la palestra cada dia», va ser caçat pel fat desgraciat; ell, que tan feliç feia el públic amb la seva habilitat, va ser incinerat i, ara, ja no en queda res: ossos cremats i cendra sota una làpida. Fusc va ser un dels ariugues preferits de l'equip blau del circ de Tàrraco. Va ser tan famós que tenia un club de «fans» que li va pagar una inscripció funerària per a dir-nos que era molt bo i que mereixia tots els honors i lloances per les seves curses i destresa. Però... l'única cosa que hem de témer els mortals li va girar l'esquena, Fortuna! I ara, què queda de Fusc? Una làpida.

Eutiques devia ser molt més jove (no havia fet el salt a la Fórmula 1 del circ i corria encara amb carros de dos cavalls), però ho feia al mateix circ que Fusc, el de Tàrraco. Va morir pitjor, d'una malaltia que li van enviar els cruels i envejosos fats, que el va cremar per dins abans que ho fessin els homes per fora i no va tenir temps d'assaborir la glòria de què parlava Horaci. Ara només li queden les flors que li van oferir i el record, que perdura.

EXERCITUS. Legions romanes altimperials
Projecte Phoenix Legio VII Gemina (Tarragona)

←

La major part de militars dels quals coneixem la història epigràfica no van tenir una trobada més amable amb la seva mort. El decurió Marc Calpurni Luci va morir a Ilipa (Alcalá del Río, Sevilla) i plora en primera persona, i dirigint-se al caminant des de la seva làpida, la desgraciada dissort que el va colpejar i que va deixar, ni més ni menys, que un pare digne de tota compassió per haver hagut de dipositar son fill al sepulcre, una mare que no parava de colpejar-se els pits amb les mans, una germana que plorava tant com els pares i una esposa a qui deixava enrere, cuidant la tomba junt amb el fill, petit, de la parella. I tot i amb tot, declara, al final del seu monòleg funest, que «aquí jec enterrat i descanso en pau» després d'haver tingut una vida feliç de vint-i-sis anys, sis mesos i vuit dies.

Gai Ebuci Verecund va morir, jove i sol, a la llunyaníssima Síria, però com que venia de les terres de l'Ebre, la seva mare, Valèria Laura, li va fer posar una estupenda estela funerària a la partida de Fontjoana (Vinebre). Mare i fill hi tenen una darrera conversa pública en la qual la mare es lamenta que, just després d'haver estat reclutat per a la Legió Sisena de Síria, Fortuna va llançar la seva ira ferotge contra Gai i va esberlar el camí que acabava d'iniciar. El fill va morir lluny, sense poder-se endur, per al seu darrer viatge, la tendra abraçada i els petons de la mare. Desgraciat i enutjat, agafa el camí que el durà cap als déus sense que ningú que l'estimés li hagi pogut tancar els ulls, que eren com llums.

Quina és la diferència entre els esportistes i els soldats que moren sense haver llegit o escoltat Horaci (o Lucreci, o Epicur!) i els que han tingut temps i diners per a fer alguna petita reflexió sobre la seva vida i la seva mort? Luci Alfidu Urbà, tribú dels soldats de la Setena Legió bessona i feliç Antoniniana, ens l'explica. Sembla que va venir a morir a Tàrraco: ja ens diu Marcial, un segle llarg abans de la mort del soldat (entre el 211 i el 222 dC), que aquestes terres eren un bon lloc per a jubilar-se i passar estones agradables.

I Luci, bé per la seva formació, bé pel malnom de la seva legió (la «feliç»!) o bé per haver mort en un lloc de bon veure, va deixar escrita per a tots nosaltres la reflexió d'un home òptim que hauríem de tenir en compte: «Viu feliç, siguis qui siguis, mentre tens vida; la vida és un petit ob-

sequi! Tan aviat com t'és donada, creix imperceptible, i de cop, ja s'ha marcit, també imperceptiblement.»

Luci traspua Horaci quan, a Carm., 1, 11, 6-8, ens adverteix que, precisament perquè no sabem mai si estem vivint el nostre darrer moment de vida, «cal assaborir totes les coses, cal saber beure bon vi i cal saber tallar qual-sevol llarga esperança perquè el temps és breu. Mentre parlem, fuig el temps envejós: recull el fruit del dia i no creguis en l'esdevenidor».

I Epicur? Epicur murmura sempre a les orelles de qui el vol escoltar, sobretot a les dels qui viuen perillósament, allò que la major part d'esportistes i soldats romans no van saber trobar: «L'ésser feliç i immortal ni té preocupacions ell mateix ni les provoca als altres, de manera que no està obligat a enuig ni a agraïment... La mort no té res a veure amb nosaltres. Ja que l'ésser, un cop dissolt, és insensible, i la condició insensible no té res a veure amb nosaltres. El límit màxim de la intensitat del plaer és la supressió de tot dolor. I allà on hi ha plaer, i durant tant de temps com n'hi hagi, no hi ha ni dolor ni patiment» (Màximes Capitals, 139).

La culpa és del destí i de la dissort, com volen ensenyar-nos els esportistes i els militars que parlen des de l'epigrafia llatina? No. La culpa és nostra, sempre; cal abandonar els funerals i els plors que no tenen sentit, cal reprimir les queixes i els plors davant la mort, cal rebutjar els inútils honors (Hor., Carm., 2, 20, 21-24). Sobretot: cal preparar-se dignament i amb alegria per a la immortalitat.

Joan Gómez Pallarès

Catedràtic de Filologia Llatina (UAB) i director de l'ICAC

MUNERA GLADIATORA. El món dels gladiadors
Istituto Ars Dimicandi (Itàlia)

